

TERMELŐI ÚTMUTATÓ

Általános információk

A szalmonellák elleni védekezés nem új keletű. Régóta igény, hogy csökkenthető legyen a humán fertőzések száma, ehhez az állati termékek szalmonella közvetítő szerepének csökkentése és a megfelelő konyhatechnológia alkalmazása egyaránt szükséges. Az állatoknál folytatott gyérítési programok a humán fertőződés kockázatának csökkentését és a szalmonellózis állatállományoknál okozott kártételének csökkentését szolgálják. A humán szalmonellózis a közel 70 bejelentési kötelezettségű megbetegedés közé tartozik, a vonatkozó adatokat 1959 óta gyűjti a közegészségügyi szolgálat. A humán szalmonellózis, a rendszeres ellenőrzések megkezdésének időpontját (1959) figyelembe véve, 1996-ig folyamatosan emelkedett, majd csökkenő tendenciát mutatott. A fertőzések eredete a vizsgálatok alapján döntően élelmiszer eredetű volt. 1980-ig a fertőzések többségében Salmonella Typhimurium(S.T.) szerotípustól származott. 1981-től a Salmonella Enteritidis (S.E.) szerotípus okozta fertőzések száma erőteljesen megnőtt és domináns kórokozóvá vált. Figyelemre méltó az is, hogy az utóbbi években a S. Infantis szerotípus okozta fertőzések száma folyamatosan nőtt.

Az egyes állatfajokra és hasznosítási irányokra vonatkozó programok célját és a csökkentendő szerotípusok körét az Európai Unió Bizottsága külön rendeletekben határozza meg, 3 éves ciklusokra. Meg kell említeni még az ún. zéró tolerancia bevezetésének határidejét. Ez azt jelenti, hogy az állományok levágásából származó friss baromfi hús a 2160/2003/EK rendelet II. mellékletének E. pontja alapján (valamint a 2073/2005/EK rendelet I. melléklet 1. fejezete szerint) a rendelet megjelenésétől számított 84 hónap (2010.12.12) után csak akkor forgalmazható, amennyiben a vizsgált minta 25 grammos mennyiségben 0 Salmonella mutatható ki. 2011-ben a 2073/2005/EK rendelet módosításra került (1086/2011/EK), mely szerint friss baromfi húsból csak a S.E. és S.T.-re nézve lehet 0 telepszám/25g, azonban darált- és előkészített húsból maradt a zéró tolerancia.

Az uniós rendeletek minden tagállamra nézve közvetlenül alkalmazandóak, a hazai rendelet ezeket is beépítve pontosítja, illetve kis mértékben módosíthatja a védekezés szabályait. A szalmonellózis elleni védekezés egyes szabályairól szóló 180/2009. (XII.29.) FVM rendelet (Rendelet) az Európai Unió vonatkozó hatályos rendeleteinek megfelelően (2160/2003/EK, 200/2010/EK, 517/2011/EK, 200/2012/EK, 1190/2012/EK rendelet) részletesen szabályozza a házityúk tenyész-, a tojó-, és a brojlerállományok, valamint a tenyész-, illetve hízópulyka-állományok szalmonella fertőzés elleni védekezését.

A gyérítési programok megvalósítása több szempontból is fontos. Az Európai Unió tagállamként Magyarországot is kötik az uniós rendeletek. Másrészt azonban – az jogi szabályozástól függetlenül – hazai és nemzetközi piacok megtartása legalább ilyen fontos tényező. Fontos kiemelni, a gyérítési programok megvalósítása – állatorvosi közreműködéssel – a termelők feladata. A szabályozás megteremtí a programok jogi hátterét, s elsődlegesen a programok megvalósításának ellenőrzését biztosítja.

A szalmonella programot érintő fontosabb jogszabályok:

Uniós jogszabályok:

- 2160/2003/EK alaprendelet
- 200/2010/EK tenyésztjük mentesítés
- 517/2011/EK tojótyúk mentesítés
- 200/2012/EK brojler mentesítés
- 1190/2012/EK tenyész- és hizópulyka mentesítés
- 1177/2006/EK védekezés egyedi módszerei
- 1237/2007/EK tojásra vonatkozó szabályozás
- 598/2008/EK tojásforgalmazás
- 617/2008/EK keltetőtojások, naposcsibék – jelölés, forgalmazás
- 199/2009/EK kistermelői kivétel a 2160/2003 hatálya alól
- 2073/2005/EK higiénias rendelet
- 1774/2002/EK – melléktermék rendelet

Hazai jogszabályok:

- **2008. évi XLVI. Törvény** az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről
- 180/2009. (XII.29.) FVM r.
- 148/2007 (XII.8.) FVM r. az egyes állatbetegségek megelőzésével, illetve leküzdésével kapcsolatos támogatások igénylésének és kifizetésének rendjéről
- 38/2009 (IV.8.) FVM r.
- **41/1997. (V. 28.) FM rendelet** az Állategészségügyi Szabályzat kiadásáról
- **119/2007. (X. 18.) FVM rendelet** a tartási helyek, tenyészetek és az ezekkel kapcsolatos egyes adatok országos nyilvántartási rendszeréről
- **120/2007. (X. 18.) FVM rendelet** a Baromfi Információs Rendszer létrehozásáról és működtetésének rendjéről
- **52/2010 (VI. 30.) FVM r.** a kistermelői élelmiszer-termelés, -előállítás és – értékesítés feltételeiről
- **1998. évi XXVIII. tv.** az állatok védelméről és kíméletéről
- **65/2012. (VII. 4.) VM rendelet** a takarmányok előállításának, forgalomba hozatalának és felhasználásának egyes szabályairól

A gyérítési programok résztvevői

A nemzeti ellenőrzési programok kidolgozását és végrehajtását az *országos főállatorvos* irányítja és felügyeli. A *Nemzeti Élelmiszerlánc Biztonsági Hivatal (NÉBIH)* dolgozza ki, illetve vizsgálja felül a programokat. A Központhoz tartozik a magánlaboratóriumok engedélyezése, illetve a hatósági vizsgálatra, „O” csoporttipizálásra engedélyezett laboratóriumok kijelölése.

A *Megyei Kormányhivatal Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Igazgatósága (Igazgatósága)* felügyeli és ellenőrzi a járási hivatalokat, illetve ellenőrizheti a területén levő magánlaboratóriumokat. Ellenőrizheti bármely - e rendelet hatálya alá tartozó állomány - esetében a mintavételezést, járványügyi nyomozást folytathat. A területi szerv engedélyezheti és elrendeli az ismételt vizsgálatot, ellenőrzi és engedélyezheti – meghatározott esetekben – az antibiotikum használatot. Gondoskodnia kell a hatósági és jogosult állatorvosok képzéséről, de részt kell vennie a magánállatorvosok, termelők képzésében is.

A *járási hivatal* veszi nyilvántartásba az érintett vállalkozókat, ő ellenőrzi a takarmányipari vállalkozókat is. Értékeli a járványügyi intézkedési tervet és határozatot hoz annak elfogadásáról vagy elutasításáról, szervezi a hatósági mintavételeket, ahol szükséges (pl. brojlerprogram, a mintázandó gazdaságokat előre értesíti), intézkedik pozitív vizsgálati eredmény esetén, ha szükséges, elrendeli a forgalmi korlátozást, kiadja és szükség esetén visszavonja a mentességről szóló hatósági bizonyítványt. A járási hivatal engedélyezi a betelepítést SE/ST fertőzés után a szigorított fertőtlenítés ellenőrzése (és megfelelő eredménye) után és SE/ST fertőzöttség esetén hatósági mintavételt végez a szigorított fertőtlenítés hatékonyságának ellenőrzésére.

A járási hivatal által kijelölt *hatósági vagy jogosult állatorvos* végzi el a hatósági mintavételeket, s kérésre adatot szolgáltat. A *magánállatorvos* ellenjegyzzi a vállalkozó által elkészített járványügyi intézkedési tervet, elvégzi a vállalkozói mintavételeket, s szükség esetén ő is adatot szolgáltat.

Mely állományok vesznek/vehetnek részt a gyérítési programokban:

- kötelező:
 - valamennyi tenyészpulyka állományban
 - 250↑ tenészttyúk állományban
 - 50↑ tojóállományban
 - valamennyi brojler és hízópulyka állományban (kivéve elsődleges termelés)
- önkéntes:
 - keltetőüzem
 - 250↓ tenészttyúk állományban
 - 50↓ tojóállományban amely állományok, állatfajok esetén a rendelet nem tartalmaz előírást

A nemzeti védekezési programokba a *vállalkozónak* kell bejelentkeznie, elkészíteni a járványügyi intézkedési tervet, elvégeztetni a vizsgálati program szerinti vállalkozói mintavételeket és a minták vizsgálatát. A hatósági mintavétel végrehajtására a vizsgálati program szerinti időpont előtt legkésőbb 48 órával fel kell kérnie a hatósági vagy a jogosult állatorvost (azokban a programokban ahol ennek időpontja nem következik logikusan – például a brojlertyúk-, vagy hízópulyka programban – a hatóság értesíti a vállalkozót, hogy a mintázandó állományok között az ő állománya is szerepel.)

Gondoskodnia kell a fertőzött légtér kiürítését követően a tartási hely takarításáról és szigorított fertőtlenítéséről, valamint rágcsáló- és rovarirtásáról, Salmonella Enteritidistől, illetve Salmonella Typhimuriumtól eltérő szerotípussal való fertőzöttség esetén - a Rendelet 11. § (7) bekezdésében meghatározott kivétellel - az érintett légtér újraterelítése előtt környezeti tamponmintával meg kell bizonyosodnia a fertőtlenítés hatékonyságáról.

A vizsgálati programról nyilvántartást kell vezetnie és a programra vonatkozó valamennyi dokumentumot 3 évig meg kell őriznie.

Az MgSzH Központ által *kijelölt hatósági laboratóriumok* elvégzik a hatósági minták bakteriológiai vizsgálatát, elvégezhetik a vállalkozói minták bakteriológiai vizsgálatát is. Elvégzik az „O” csoporttipizálási vizsgálatot (ha erre kijelölték őket), majd az izolált törzset szerotipizálás céljából a Nemzeti Referencia Laboratóriumba (NRL) küldik.

A NÉBIH által *engedélyezett magánlaboratóriumok* elvégzik a vállalkozói minták bakteriológiai vizsgálatát, a kijelöltek elvégzik a hatósági minták bakteriológiai vizsgálatát, illetve elvégzik az „O” csoporttipizálási vizsgálatot (ha erre kijelölték őket), majd az izolált törzset szerotipizálás céljából az NRL-be küldik. Az elvégzett vizsgálatok eredményeiről negyedévente összesítést küldenek az Igazgatóságnak, illetve megkeresésre adatot szolgáltatnak a NÉBIH, az Igazgatóság, illetve a járási hivatal részére.

A *Nemzeti Referencia Laboratórium* elvégzi a minták szerotipizálását, a vakcinatörzs elkülönítésére irányuló vizsgálatot, az ismételt vizsgálatot, illetve meghatározza az ez esetekben alkalmazandó mintavételi eljárást. Járványügyi nyomozás esetén összehasonlító fágtipizálási vizsgálatokat végez, s elvégzi az ismételt hatósági minta vizsgálatát, az antimikrobiális gátló hatásra vonatkozó vizsgálattal együtt.

A védekezés eszközei

- a szalmonellózis elleni védekezés, illetve a meglévő fertőzöttségi szint csökkentésének eszközei a biológiai biztonság (járványvédelem) szabályainak fokozott betartása a járványügyi intézkedési terv segítségével,
- a mentességi igazolás rendszere,
- az élelmiszerláncra vonatkozó információ rendszere,
- illetve mindezek kockázatbecsléses alapon történő ellenőrzése
- a védekezés eredményességét a mintavételi program hivatott ellenőrizni
- mentes tenyész-állományokból származó csibék fertőzésmentes felnevelése
- megelőzés vakcinázás segítségével (amennyiben nem tiltott)
- az esetlegesen bekövetkező fertőződéskor az antibiotikumok használata tilos, kivéve a 1177/2006/EK rendeletben leírt esetekben, hatósági engedéllyel
- fertőzött állományok felszámolása
- humán fertőződés megakadályozása a fertőzött állományokból származó termékekre vonatkozó korlátozások segítségével
- az egészséges felnevelés biztosítása a megfelelő telepi tisztítás, fertőtlenítés, rágszáló és rovarirtás segítségével, illetve a telepi dolgozókon keresztüli fertőzés elkerülésével

A Járványügyi Intézkedési Terv (JIT)

A kerületi hivatal által jóváhagyott járványügyi intézkedési terv a 180/2009. (XII.29.) FVM rendelet értelmében az országos mentesítési programokhoz kapcsolódó állami támogatások igénybevételének feltétele. A járványügyi intézkedési tervet a járványvédelem általános szabályai, a jó higiéniai gyakorlat és a vonatkozó hazai és uniós jogi aktusok szerint kell kidolgozni. A tervnek tartalmaznia kell legalább az új állomány betelepítésekor, illetve az új keltetőtojások keltetőbe helyezésekor elvégzendő megelőző intézkedések (pl. takarítás, fertőtlenítés stb.) körét, a rendszeres kártevőirtási tervet és az általános járványügyi higiéniai intézkedések körét (pl. személyi higiéniai szabályok, az állatforgalommal kapcsolatos higiéniai feltételek, az állati eredetű melléktermék kezelésének szabályai, az állatgyógyászati készítmények alkalmazásának szabályai, az ivóvíz- és takarmányhigiéniai szabályok, saját takarmánykeverő üzem esetén külön kitérve a gazdaságon belüli takarmányhigiéniai intézkedésekre). A járványügyi intézkedési tervnek tartalmaznia kell a szalmonellózis felderítésére szolgáló vizsgálati programot.

A járványügyi intézkedési terv fontosabb részei

- A telep pontos megnevezése, a terv készítésének időpontja, a készítő neve, beosztása
- Tárgyi feltételek (pl. istállók és azok elhelyezkedése, fertőtlenítési pontok)
- Általános járványvédelmi szabályok
 - A telep zártsága (kerítések, kapuk, ellenőrzés)
 - Járműforgalom (behajtás feltételei, kerék fertőtlenítők, gépkocsi vezetőjére, gépkocsira vonatkozó szabályok, teendők járványveszély esetén, felelős személyek megjelölése)
 - Személyforgalom (A telepre külön engedély nélkül beléptethető személyek köre, további személyek belépését ki engedélyezheti, milyen feltételekkel, látogatók fogadására vonatkozó szabályok, a telepre való belépés szabályai – pl. kéz és láb fertőtlenítés, védőöltözet, látogató-napló)
- A telep üzemeltetésének szabályai
 - Védekezés a vadmadarak, rágcsálók, rovarok ellen
 - Rovarirtás szabályozása
 - Rágcsálóirtás
 - Az alom elhelyezése, tárolása
 - A hullák, egyéb melléktermékek tárolásának, elszállításának szabályai
 - A takarmány tárolásának, felhasználásának, ellenőrzésének szabályai
 - Állományok ki és betelepítésének szabályai
 - Az állományok kitelepítését követő takarítás, fertőtlenítés szabályai, különösen a fertőzés utáni takarítás, fertőtlenítés szabályainak meghatározása (részletes leírás általában mellékletben csatolva)
 - A telep dolgozóira vonatkozó szabályok (háztáji, rendszeres orvosi ellenőrzések, stb.)
 - Minden szabály kapcsán az annak betartásáért felelős személy megnevezése
- Az állományokra vonatkozó szabályozás
 - Az állomány beszerzése
 - Az állatok rendszeres figyelése, megbetegedés észlelésekor a teendők részletes felsorolása
 - Immunizálás
 - Telepi dokumentációk vezetése
 - Az elvégzendő vizsgálatok
 - A mintavétel időpontjai
 - A minta típusa
 - A mintavételért felelős személy
- A takarmányozás részletes szabályozása
- Az ivóvízzel kapcsolatos szabályok
- Élőállat-szállítás szabályai
- Esetlegesen alkalmi munkások alkalmazása esetére vonatkozó szabályok
- A telepet ellátó magánállatorvos ellenjegyzése
- Az aláírás dátuma

A JIT módosítása

- A járványügyi intézkedési tervet minden esetben módosítani kell, ha a telepre vonatkozó addigi adottságok megváltoznak.
- Minden esetben felül kell vizsgálni és szükség esetén módosítani, ha a telepen szalmonella fertőzés lép fel. A módosítást a kerületi hivatal előírhatja.

- Amennyiben a vállalkozó a kerületi hivatal felszólítására ellenére nem módosítja a tervet, úgy állategészségügyi bírsággal sújtható.
- A fertőzés esetén történő járványügyi intézkedési terv felülvizsgálatának részletes szabályait a 180/2009. FVM rendelet tartalmazza

Mintavételi programok

Tenyésztyúk-állományok mentesítése:

Vállalkozói mintavételek: napos, 4 hetes, tojásrakás kezdete előtt, vagy a tojóegységbe kerülés előtt 2 héttel, termelés alatt 2 hetente

Hatósági mintavételek: tojásrakás kezdetét, vagy a tojóegységbe kerülést követő 4 héten belül, a termelési ciklus közepe táján, a kezdeti és a termelés végi mintavételektől megfelelően távoli időpontban, tojásrakás vége felé, a termelési ciklus vége előtt 8 héten belül S.E./S.T. fertőzés esetén: azonnali felszámolás, S.I./S.V./S.H. fertőzés esetén: felszámolás legkésőbb a termelési ciklus végén

Tojótyúk-állományok mentesítése:

Vállalkozói mintavételek: napos, tojásrakás kezdete előtt, vagy a tojóegységbe kerülés előtt 2 héttel, termelés alatt 15 hetente

Hatósági mintavételek: a) évente egy alkalommal (> 1000 egyed), b) 24 +/- 2 hetes tojóállományból, amelyet olyan épületekben tartanak, ahol az előző baromfiállományban kimutatták a szalmonellát; c) élelmiszer-eredetű megbetegedések járványügyi vizsgálata során, Salmonella Enteritidis vagy a Salmonella Typhimurium fertőzés gyanúja esetén, d) a gazdaságban található összes többi tojóállományban, amennyiben a Salmonella Enteritidist vagy a Salmonella Typhimuriumot kimutatták a gazdaság egyik tojóállományában; vedletett állományoknál a termelés beindulásakor.

Brojlercsirke-állományok mentesítése:

Vállalkozói mintavételek: vágást megelőző 3 héten belül

Hatósági mintavételek: legalább 5000 egyeddel rendelkező gazdaságok 10 %-ának legalább egy brojlerállományára ki kell terjednie.

Tenyézpulyka állományok mentesítése:

Vállalkozói mintavételek: napos, 4 hetes, tojásrakás kezdete előtt, vagy a tojóegységbe kerülés előtt 2 héttel, termelés alatt 3 hetente, három héttel a vágóhídra szállítást megelőzően

Hatósági mintavételek: Évente egyszer 30–45 hetes korú, a legalább 250 db felnőtt tenézpulykával rendelkező gazdaságok esetében, melybe minden esetben beletartozik minden olyan gazdaság, ahol Salmonella Enteritidist vagy Salmonella Typhimuriumot mutattak ki az elmúlt 12 hónap során, valamint minden olyan gazdaság, amely rendelkezik elit, dédnagyszülő és nagyszülő tenézpulykával; a mintavételre sor kerülhet a keltetőállomáson is.

Hízópulyka állományok mentesítése:

Vállalkozói mintavételek: vágást megelőző 3 héten belül

Hatósági mintavételek: legalább 500 egyeddel rendelkező gazdaságok 10 %-ának minden hízóállományára ki kell terjednie, illetve mindenképp, a gazdaság minden állománya, ha az élelmiszer-ipari vállalkozó által vett mintában valamelyik állományban kimutatták a Salmonella Enteritidisszel vagy Salmonella Typhimuriummal való fertőzöttséget, kivéve abban az esetben, ha az állomány pulykáinak húsát ipari hőkezelésre vagy a szalmonellát

ártalmatlanító más kezelésre szánják, és a gazdaság minden állománya, ha az élelmiszer-ipari vállalkozó által az előző körben vett mintában valamelyik állományban kimutatták a Salmonella Enteritidisszel vagy Salmonella Typhimuriummal való fertőzöttséget.

Az összes gyérítési programra érvényes információk:

- A hatóság indokolt esetben bármely időpontban mintázhatja az állományt.
- A vállalkozónak a terv szerint vett hatósági minta esetében a hatósági/jogosult állatorvossal legkésőbb a mintavétel előtt 48 órával egyeztetni kell a mintavétel technikai kérdéseit.
- Bár brojlercsirke és hízópulyka állományok esetében nincs kötelező naposkori vállalkozói mintavétel, ennek végzése, önkéntes alapon javasolt, mert a naposkori mintázással időben észlelhető, ha fertőzött állomány kerül betelepítésre, s járványügyi nyomozással megkísérrelhető a fertőzés eredetének tisztázása, a felelősség ily módon visszavezethető. Ha a Járványügyi Intézkedési Tervben szerepel a terv szerinti naposkori mintavétel, akkor az egyéb előírt feltételek teljesülése esetén a naposkori mintavétel is támogatható a 148/2007. (XII.8.) FVM rendelet alapján
- SE/ST fertőzés esetén a szigorított fertőtlenítés hatékonyságát mindig hatósági környezeti higiéniai tamponmintával ellenőrzik, új betelepítés csak ennek negatív eredménye után lehetséges.
- Pozitív állományokkal kapcsolatos eljárás a Kerületi hivatalokhoz tartozik, kivéve az ismétlődő mintavétel engedélyezését, mely az Igazgatóság hatásköre.
- S.E./S.T. fertőzéskor minden esetben: forgalmi korlátozás, elkülönített vágás
- Minden mintavétel előtt fokozottan ügyelni kell az esetlegesen más célból alkalmazott antibiotikumok, vagy savanyítók használatára, mivel ezek befolyásolhatják a minta eredményét. Ha a minta sterilnek bizonyul, ismételt, hatósági mintavételre kerül sor. Ha ez is steril lesz, akkor az állományt a jogszabályok értelmében pozitív állományként kell kezelni.
- Vállalkozói minták esetében a minta megfelelő időben történő laboratóriumba juttatása a vállalkozó felelőssége, aki a megfelelő mintavételt is aláírásával kell, hogy igazolja a mintaküldő adatlapon. Az aktuálisan használandó mintaküldő lapok az www.nebih.gov.hu honlapról tölthetők le.
- Ugyanezen honlapról letölthető a szalmonella-gyérítési programokhoz tartozó Útmutató is.
- Az Uniós jogszabályok az Eur-Lex (<http://eur-lex.europa.eu/hu>) honlapjáról elérhetőek. Az EUR-Lex közvetlen és ingyenes hozzáférést biztosít az Európai Unió joganyagához. A hazai jogszabályok akár a CD-jogtárból, akár a www.magyarország.hu internetes portálról, vagy az FVM honlapján keresztül letölthetők.